

Klasyczna filozofia niemiecka: wprowadzenie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Immanuel Kant, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka. O metafizyce*, przeł. B. Bornstein, na nowo opracowała J. Suchorzewska, § 1, fragment.
- Immanuel Kant, *Krytyka czystego rozumu. O apriorycznych zasadach przyrodoznawstwa i o koniecznym przewrocie kopernikańskim w metafizyce*, przeł. R. Ingarden, Przedmowa do drugiego wydania, fragment.

Klasyczna filozofia niemiecka: wprowadzenie

Czy niemiecki idealizm można uznać za najbardziej ambitny projekt europejskiej filozofii?

Klasyczna filozofia niemiecka pojawiła się jako potężna formacja odwołująca się do dorobku przełomowej filozofii Immanuela Kanta. Jego następcy podjęli próbę zbudowania systemu, stanowiącego syntezę wszystkich krytycznych sądów Kanta. Mówi się, że Fichte dał idealizmowi niemieckiemu postać etyczną, a Schelling estetyczną i religijną. Twórcą najpełniejszego z systemów był Hegel. Łączył ich racjonalizm. Badanie procesów poznawczych, zachowań ludzkich, mechanizmów społecznych i prawidłowości dziejowych stało się spójnym projektem i wprowadziło filozofię w czasy współczesne.

Twoje cele

- Poznasz czołowe postaci klasycznej filozofii niemieckiej.

- Ocenisz znaczenie idealizmu niemieckiego dla myśli europejskiej XIX w. i współczesności.
- Przeanalizujesz, w jaki sposób przedstawiciele idealizmu niemieckiego rozwijali myśl krytyczną Kanta.

Klasyczna filozofia niemiecka

Kultura XIX-wiecznej Europy wyłoniła się z antynomicznych prądów oświecenia. Jej najbardziej charakterystycznymi elementami był z jednej strony romantyzm w literaturze i sztuce oraz poczesna ranga refleksji [historiozoficznej](#), z drugiej zaś procesy zwane „rewolucją przemysłową”, a także usamodzielnianie się nowych dziedzin nauki i związane z tym rozpowszechnianie się światopoglądu [scjentyistycznego](#). Jednak w swej warstwie filozoficznej kultura ta na przełomie XVIII i XIX w., a także właściwie w całej pierwszej połowie XIX stulecia, została zdominowana przez niesłychanie prężną i nowatorską formację intelektualną zwaną „[idealizmem niemieckim](#)” bądź „**klasyczną filozofią niemiecką**”. Formacja ta, do której należą przede wszystkim tacy myśliciele jak Kant, Fichte, Schelling i Hegel, wystąpiła z tak nowymi i zarazem głęboko rewolucjonizującymi całą dotychczasową problematykę filozoficzną koncepcjami, że mimo oporu i niechęci ze strony innych, tradycyjnych środowisk filozoficznych zajęła bezapelacyjnie primum in ordine w filozoficznym teatrze najpierw Niemiec, a potem i niektórych innych krajów Europy. Tym samym zepchnęła przedstawicieli innych stanowisk filozoficznych na drugi plan bądź spowodowała, że ich oddziaływanie przesunęło się na drugą połowę XIX w.

Kant, Fichte, Schelling i Hegel

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Również i z dzisiejszej perspektywy nie można stwierdzić, że historyczna rola tej formacji filozoficznej skończyła się – przeciwnie, trudno sobie wyobrazić dużą część

współczesnych debat filozoficznych bez niezbędnego nawiązania do ujęć czy choćby tylko pojęciowości, wypracowanych na jej gruncie. Historyczna rola tej formacji w ukształtowaniu problematyki filozoficznej właściwej dla współczesności jest zatem nie do przecenienia. Formacja ta wszelako – ze względu na swoją wyraźnie zaznaczającą się specyfikę i odrębność związaną nie tyle z „duchem epoki”, ile z logiką wewnętrznych przekształceń podejmowanej tematyki (domagającej się choćby wypracowania zupełnie nowego języka filozoficznego) – nie odzwierciedlała w pełni owych wspomnianych wyżej najogólniejszych, charakterystycznych rysów XIX-wiecznej kultury. Swoje wyrazistsze odbicie znajdują one w innych, dochodzących później do głosu nurtach filozoficznych. Choć w idealizmie niemieckim zaistniały pewne elementy światopoglądu romantycznego (dziejotwórcza rola narodu, działanie Opatrzności w dziejach, znaczenie wybitnych jednostek historycznych, problematyka estetyczna itp. – przede wszystkim w twórczości Schellinga i Hegla), to z pewnością najważniejszych treści filozoficznych właściwych dla tej formacji nie można sprowadzić do konfiguracji poglądów składających się na ruch romantyczny. W żadnym razie nie można też dopatrywać się jakichkolwiek załączków scjentyzmu w poglądach filozofów tego nurtu – mimo szafowania przez nich terminami „nauka” czy „wiedza”. Przeciwnie, logika rozwoju problematyki filozoficznej, którą podejmowali, prowadziła ich do ustanowienia nowego rodzaju [metafizyki](#), uzasadniającej dopiero możliwość nauk szczegółowych, a nie odwołującej się do ich wyników. Ogólnym bowiem rysem charakteryzującym myślicieli tej formacji jest **racjonalizm** zwrócony ku wykrywaniu roli i struktur rozumu w procesach poznawczych, w ludzkich działaniach jednostkowych i zbiorowych oraz w dziejach – racjonalizm kulminujący w tendencji do tworzenia wszechogarniającego systemu filozoficznego. A wszystko zaczęło się od Kanta – tkwiąc głęboko w horyzontach problemowych oświecenia, odważył się on postąpić zgodnie z dewizą, którą, jak wcześniej o tym mówiliśmy, tak trafnie sam uznał za hasło wywoławcze swojej epoki: *sapere aude* – „odważ się być mądrym!”. Tyle tylko, że ta odwaga Kanta w poszukiwaniu [autonomicznych](#) uprawnień rozumu w obszarze poznania teoretycznego i działania praktycznego okazała się do tego stopnia bezkompromisowa, że doprowadziła do prawdziwej rewolucji filozoficznej, której efekty całkowicie już przekraczały oświeceniowe horyzonty.

Słownik

autonomia

(gr. *autonomia* – niezależność, samodzielność) samodzielność i niezależność w decydowaniu o sobie; w etyce: niezależność od norm etycznych zewnętrznych, innych niż własne sumienie

historiozofia

(gr. *historia* – badanie, informacja + *sophia* – mądrość) filozofia historii; refleksje dotyczące procesów dziejowych i sensu historii

idealizm

(łac. *idealis* < gr. *idea* – idea, wyobrażenie) w ontologii: stanowisko głoszące, że jedynym istniejącym samoistnie bytem jest idea, duch, itd. (byt niematerialny), który istnieje niezależnie od rzeczywistości materialnej. Rzeczywistość idealna może być przyczyną lub – jak u Platona – wzorem rzeczywistości materialnej

metafizyka

(gr. *ta meta physika* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

racjonalizm epistemologiczny

(łac. *ratio* – rozum) lub: aprioryzm – stanowisko, zgodnie z którym rozum jest niezależnym od doświadczenia, właściwym i skutecznym źródłem poznania. Stanowisko przeciwstawne do empiryzmu epistemologicznego (aposterioryzmu)

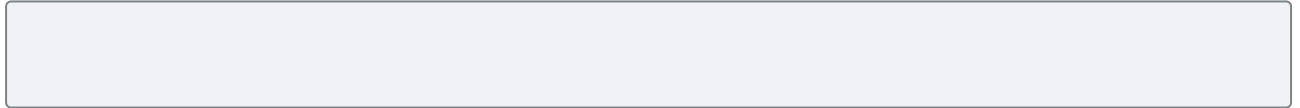
scjentyzm

(łac. *scientia* – wiedza) pogląd filozoficzny głoszący, że uzyskanie prawdziwej wiedzy o rzeczywistości jest możliwe tylko przez poznanie naukowe

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem. Dlaczego Kant uważał, że źródła poznania metafizycznego nie mogą być źródłami empirycznymi?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1HA8MT5X>

Immanuel Kant

Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka. O metafizyce

Przede wszystkim, co się tyczy źródeł poznania metafizycznego, to już w jego pojęciu zawiera się to, że nie mogą być one empiryczne. Zasady tego poznania [...] nigdy przeto nie mogą być zaczerpnięte z doświadczenia, bo poznanie to ma być nie fizyczne, lecz metafizyczne, tj. leżące poza granicą doświadczenia. A więc podstawą tego poznania nie będzie ani doświadczenie zewnętrzne, które stanowi źródło właściwej fizyki, ani wewnętrzne, które stanowi podstawę psychologii empirycznej. Jest więc ono poznaniem *a priori*, czyli poznaniem [płynącym] z czystego intelektu i z czystego rozumu.

Źródło: Immanuel Kant, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka. O metafizyce*, przeł. B. Bornstein, na nowo opracowała J. Suchorzewska, § 1, fragment.

Polecenie 2

Zastanów się, jak pod wpływem myśli Kanta miało się zmienić podejście do rozumu i postrzegania rzeczy.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1HA8MT5X>

Immanuel Kant

Krytyka czystego rozumu. O apriorycznych zasadach przyrodoznawstwa i o koniecznym przewrocie kopernikańskim w metafizyce

Gdy Galileusz kazał swym kulom spadać po równi pochyłej z wybraną przez siebie prędkością lub gdy Torricelli kazał powietrzu dźwigać ciężar, który sobie z góry pomyślał jako równy znanemu sobie słupowi wody, lub gdy jeszcze później Stahl zmieniał metale w wapno, to zaś znów w metal, odbierając im coś lub też zwracając im [to samo] z powrotem, wtedy wszystkim przyrodnikom rozjaśniło się w głowie. Zrozumieli, że rozum wnika w to tylko, co sam wedle swego pomysłu (*Entwurf*) wytwarza, że kierując się stałymi prawami, winien z zasadami swych sądów iść na czele i skłonić przyrodę do dania odpowiedzi na jego pytania, nie powinien zaś dać się tylko jakby wodzić przez nią na pasku. [...]

Dotychczas przyjmowano, że wszelkie nasze poznanie musi się dostosowywać do przedmiotów. Lecz wszelkie próby, by o nich przy pomocy pojęć orzec coś, co by rozszerzyło poznanie nasze, obracały się przy tym założeniu wniwecz. Spróbujmyż więc raz, czy się nam lepiej nie powiedzie przy rozwiązywaniu zadań metafizyki, jeżeli przyjmimy, że to przedmioty muszą się dostosowywać do naszego poznania. Zgadza się to już lepiej z wymaganą możliwością poznania ich *a priori*, które ma coś ustalić o przedmiotach, zanim nam one są dane. Rzecz się z tym ma tak samo, jak z pierwszą myślą Kopernika, który, gdy wyjaśnienie ruchów niebieskich nie chciało się udawać przy założeniu, że cała armia gwiazd obraca się dookoła widza, spróbował, czy nie uda się lepiej, jeżeli każe się obracać widzowi,

natomiast gwiazdy pozostawi w spokoju. Otóż w metafizyce można spróbować czegoś podobnego w odniesieniu do oglądania przedmiotów.

Źródło: Immanuel Kant, *Krytyka czystego rozumu. O apriorycznych zasadach przyrodoznawstwa i o koniecznym przewrocie kopernikańskim w metafizyce*, przeł. R. Ingarden, Przedmowa do drugiego wydania, fragment.

Film

Polecenie 1

Obejrzyj film i odpowiedz na pytanie: jaki wpływ miała klasyczna filozofia niemiecka na myśl europejską?

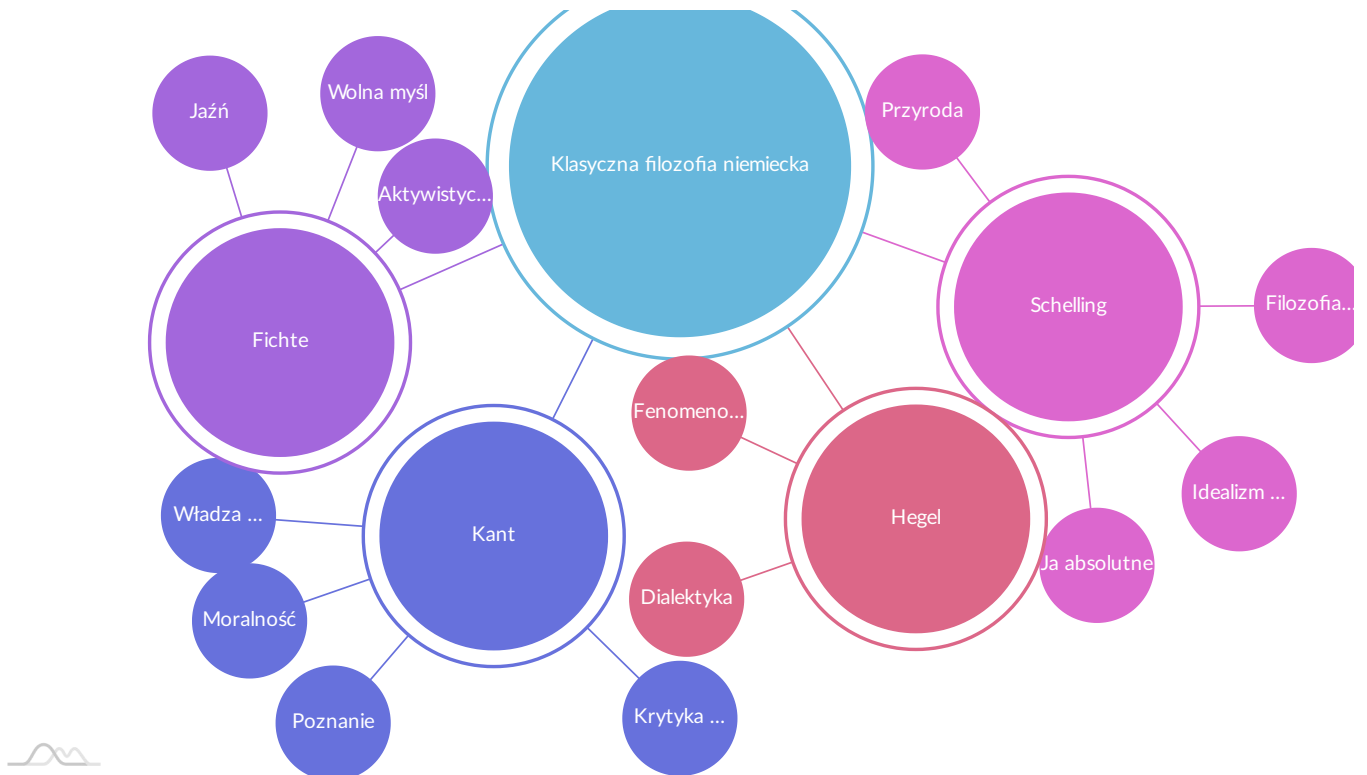
Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DmRU94PAe>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Znaczenie klasycznej filozofii niemieckiej dla myśli filozoficznej XIX wieku.*

Polecenie 2

Jakie elementy światopoglądu romantycznego przeniknęły do poglądów Schellinga i Hegla?

Ćwiczenie 1

Którzy z wymienionych filozofów nie należą do „wielkiej trójki”?

☐ Schelling

☐ Heidegger

☐ Goethe

☐ Kant

☐ Nietzsche

☐ Fichte

☐ Hegel

Ćwiczenie 2

Na podstawie informacji z lekcji zaznacz to z pojęć, które nie pojawia się w filozofii Hegla.

☐ religia i sztuka jako formy poznawania absolutu

☐ idealizm obiektywny, logiczny i ewolucyjny

☐ monadyzm

☐ filozofia ducha

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Klasyczna filozofia niemiecka: wprowadzenie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

7. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Uczeń:

- 1) objaśnia kluczowe tezy heglowskiej historiozofii;
- 2) wyjaśnia heglowską koncepcję wolności jako uświadomionej konieczności oraz koncepcję dziejów jako postępu w uświadomieniu wolności;
- 3) określa główne cechy niemieckiego idealizmu oraz wymienia jego ważniejszych przedstawicieli;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz czołowe postaci klasycznej filozofii niemieckiej.
- Ocenisz znaczenie idealizmu niemieckiego dla myśli europejskiej XIX w. i współczesności.
- Przeanalizujesz, w jaki sposób przedstawiciele idealizmu niemieckiego rozwijali myśl krytyczną Kanta.

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje czołowe postaci klasycznej filozofii niemieckiej;
- ocenia znaczenie idealizmu niemieckiego dla myśli europejskiej XIX w. i współczesności;
- rozważa, w jaki sposób przedstawiciele idealizmu niemieckiego rozwijali myśl krytyczną Kanta.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;

- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie

najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.

2. Praca z multimedium nr 1. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy i każdej z nich przydziela zadanie:

- grupa 1: Zapoznajcie z audiobookiem nr 1 i odpowiedzcie na pytanie z polecenia nr 1: *Dlaczego Kant uważał, że źródła poznania metafizycznego nie mogą być źródłami empirycznymi?*

- grupa 2: Zapoznajcie z audiobookiem nr 2 i odpowiedzcie na pytanie z polecenia nr 2: *Jak pod wpływem myśli Kanta miało się zmienić podejście do rozumu i postrzegania rzeczy?*

Po upływie czasu wyznaczonego przez nauczyciela drużyny prezentują odpowiedzi na forum klasy.

3. Praca z multimedium nr 2. Uczniowie wspólnie z nauczycielem oglądają wywiad z prof. Janem Hartmanem. Następnie wypowiadają się na temat *Jaki wpływ miała klasyczna filozofia niemiecka na myśl europejską?*

Faza podsumowująca:

1. W celu podsumowania zajęć nauczyciel inicjuje dyskusję na temat *Czy niemiecki idealizm można uznać za najbardziej ambitny projekt europejskiej filozofii?*
2. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji, a następnie wszyscy wspólnie omawiają: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego.

Praca domowa:

1. Stwórz krzyżówkę podsumowującą zajęcia i zawierającą minimum dziesięć haseł.

Materiały pomocnicze:

- Silberman M., *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005.
- Dehnel P., *Antynomie rozumu: z dziejów filozofii niemieckiej XVIII i XIX wieku*, Wrocław 1998.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.